

хворі почали пересуватися самостійно, але швидко втомлюватися, використовуючи ортопедичні пристосування, у деяких осіб був помітний больовий синдром; самообслуговування майже повне, відмічалися активні рухи в хворій кінцівці майже в повному об'ємі.

Щодо ГП, то загалом вихідні результати обстежуваних становили 4 бал за шкалою самообслуговування. Кінцеві результати засвідчили незначне покращання втрачених функцій самообслуговування і становили 2 бали (таб.3.), хворі могли самостійно пересуватися, використовуючи ортопедичні пристосування, і виконували основні операції по самообслуговуванню в більшій мірі здоровою рукою, частково допомагаючи хворою. Потребували сторонньої допомоги.

Висновки. Аналіз й узагальнення результатів експериментального дослідження дозволили констатувати більш стійку тенденцію до функціонального відновлення рухової сфери в післяінсультних хворих основної групи порівняно з хворими групи порівняння. У зв'язку з цим, запропонована комплексна програма комплексної реабілітації із застосуванням пісочної терапії може бути рекомендована для застосування в лікувальних закладах.

Список використаної літератури

1. Алфеева В. Визначення стадії відновлення хворих з гострим порушенням мозкового кровообігу, як основний компонент реабілітаційного обстеження // Педагогіка, психологія та медико біолог. Проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук пр. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2004. №24. С. 3–8.
2. Архипов В. Реабилитация пациента после инсульта. Сестринское дело. 2001. № 1. С. 40 – 41.
3. Власова О.В. Развитие дрібної моторики рук / уряд. О.В. Власова; іл..О.В.Зеркалій.-Харків.: Основа, 2011.–159с.
4. Баделян Л. О. Невропатология : учеб.для студ. дефектол. ф-тов. высш. пед. учеб. Заведений. 2003. 368 с.
5. Білянський О. Ю., Куц О.С. Методика реабілітації хворих після перенесеного мозкового інсульту. Львів : ППК Глобус, 2007. 138 с.
6. Литвиненко В.А. Основи арт-терапії: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге видання, перероблене і доповнене. / В.А. Литвиненко — Суми : ФОП Цьома С.П., 2016. – 136с.
7. Штейнхардт Л.Ш. Юнгианская песочная психотерапия / Л.Ш. Штейнхардт .– СПб.: Питер, 2001.– 320с.

**Заговайло О. О.,
Литвиненко В.А.,**

**Zahovaylo O. O.,
Lytvynenko V. A.**

ART TECHNOLOGIES IN THE SYSTEM OF PHYSICAL THERAPY OF ATO PARTICIPANTS

The article considers art technologies as a comprehensive program of physical rehabilitation of ATO participants . The program is based on the inclusion of classes in music therapy, sand therapy, fine art therapy, these methods are aimed at restoring

mental state, removing symptoms of the disease, improving overall health, after – prevention and adaptation to stress factors, participants of the anti-terrorist operation.

Key words: ATO, art technologies, music therapy, sand therapy, fine arts.

АРТ-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ УЧАСНИКІВ АТО

У статті розглянуто арт-технології, як комплексну програму фізичної реабілітації учасників АТО. Програма ґрунтується на включенні заняття з музикотерапії, пісочної терапії, терапії образотворчим мистецтвом, дані методи спрямовані на відновлення психічного стану, зняття симптомів захворювання, покращення загально самопочуття, після – на профілактику та адаптацію до стресових чинників, учасників антитерористичної операції.

Ключові слова: АТО, арт-технології, музикотерапія, пісочна терапія, образотворче мистецтво.

Постановка проблеми. Необхідність розв'язання проблем реабілітації учасників АТО нині є одним з найбільш значущих питань, якому приділяється значна увага в засобах масової інформації та яке виноситься на порядок денний засідань урядових комітетів і громадських організацій. Багатогранність завдань медичної реабілітації постраждалих в АТО потребує ефективного функціонування цієї системи як самостійного напрямку клінічної та соціальної медицини. Як інформують ЗМІ, у МОЗ України створено окремий відділ медичної реабілітації та фізичної реабілітації, який буде курирувати роботу цього напрямку. Відсутність адекватної реабілітації має значний вплив на долі людей, що зіткнулись з війною. За інформацією різних джерел, на сьогодні в збройному конфлікті на Сході України беруть участь близько 50 тис. українських бійців, причому за останній час значно побільшало тих, хто повертається додому інвалідами не тільки у фізичному, а й у психологічному плані [1; 3].

Наведені дані свідчать про необхідність розробки, наукового обґрунтування та практичного впровадження комплексної програми реабілітації для лікування посттравматичного стресового розладу в учасників АТО із застосуванням арт-технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Науковою розробкою проблем займалися Н. Богомолова, А. Москаленко, Ю. Хабермас; Ю. Горський; вплив на соціалізацію особистості Н. Габор, О. Журін та ін. Медико-соціальні аспекти реабілітації досліджували В.С. Гічун, А.Д. Браве та ін., реабілітацію військових після воєнного конфлікту та психічні травми внаслідок цього вивчали В.С. Березовець, С.В. Захарик, В.В. Знаков та ін.

Мета дослідження: розробити та експериментально перевірити ефективність комплексної програми реабілітації учасників АТО із застосуванням арт-технологій.

Об'єкт дослідження: комплексна реабілітація учасників антитерористичної операції.

Предмет дослідження: арт-технології в системі комплексної реабілітації учасників антитерористичної операції.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури з метою обґрунтування та практичного використання арт-технологій, а саме, музикотерапії, пісочної терапії, терапії образотворчим мистецтвом в комплексній реабілітації учасників АТО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз та систематизація літературних джерел за напрямком дослідження дозволили дійти таких висновків, що

посттравматичні стресові розлади займають одне із центральних місць в числі нових прикордонних психічних розладів, спеціально виділених в останнє десятиліття [2; 5].

Перед суспільством, зустрічаючим своїх солдатів з війни, гостро постають дуже важливі і нагальні питання. По-перше, яким чином повернути суспільству повноцінних в психологічному і моральному відношенні громадян, захистити суспільство від розгулу агресії і неконтрольованої спонтанної войовничості. По-друге, як підтримати віру потенційних захисників Батьківщини в її здатність піклуватися про своїх кращих синів [4; 7].

Відповіді на ці питання безпосередньо пов'язані з проблемою психологічної реабілітації учасників бойових дій. Одним із ефективних методів реабілітації учасників АТО є арт-технології. Метод який толерантно адаптує бійців до мирного життя, без різких втручань в повсякденність.

Арт-технології – це сукупність методів, в яких використовуються прийоми художньої діяльності – малюнок, танець, музика, поезія, театральна гра, читання, риторика – спрямовані на подолання або компенсацію дефекту [2].

Арт-технології класифікуються у відповідності з видами мистецтва, які використовуються в реабілітаційній практиці, кожний з яких має реабілітаційну специфіку. Тобто арт-технології – це спеціалізована форма психотерапії, яка заснована на мистецтві, в першу чергу зображувальній і творчій діяльності. Це пояснюється тим, що арт-терапевтичні методики дають можливість широко використовувати не тільки індивідуальну, але й групову форми роботи із особами з проблемами, ставити і вирішувати конкретні психо-реабілітаційні завдання зі створення нових мотивів, установок; їх закріплення в реальній дійсності [5; 6].

Спеціальні дослідження С. С. Корсакова, В. М. Бехтерева, І. М. Догеля, І. М. Сеченова, І. Р. Тарханова, Г. П. Шипуліна та інших виявили позитивний вплив арт-терапії на різні системи організму людини: серцево-судинну, рухову, дихальну, центральну нервову. Важливими були висновки В. М. Бехтерева, про те, що негативні емоції (страх в першу чергу) блокують функції кори головного мозку, що призводить до втрати орієнтування людини в оточуючому середовищі і може стати причиною її смерті. Програма реабілітації ґрунтується на включенні заняття з музикотерапії, пісочної терапії, терапії образотворчим мистецтвом [4].

Пісочна терапія – один з видів арт-технологій, що здійснює лікувальний вплив на психічний стан людини за допомогою піску. Основний її принцип полягає у використанні піску, води і спеціальних атрибутів (дерев'яного ящика чітко визначеного розміру, пісочниці та набору дрібних предметів).

Використання пісочної терапії у роботі з учасниками АТО розглядається як невербальний вид терапії, з метою надання їм відчуття безпеки знаходження у творчому середовищі [1].

Музикотерапія – психологічний метод впливу на почуття, настрої, провокація певних емоцій, навіювання певного настрою абстрагує особистість від її переживань, допомагає усунути розлади психіки через лікувальний вплив музики. Звук має величезний вплив на емоційний фон людини.

Терапія образотворчим мистецтвом (заснована на використанні в основному малювання) – один з найбільш популярних видів арт-терапії, що застосовується при наявності психосоматичних розладів і особистісних порушень: переживання, почуття самотності, підвищеної тривожності страхів, низької дисгармонічної самооцінки, наявності конфліктних міжособистісних стосунків [5;7].

Деякі дослідники, Е. Гутман, Дж. Дебуффе, вважають малювання засобом зняття напруги за рахунок повернення до примітивних форм функціонування і задоволення несвідомих бажань. На даний час форми терапії образотворчим мистецтвом з учасниками АТО є різноманітними. У деяких випадках ця робота має явно «клінічний» характер. Терапія образотворчим мистецтвом розглядається, в першу чергу, як проекція особистості людини, як символічне вираження його відношення до світу. Зображувальний простір, матеріал, образ на малюнку є для учасників АТО є засобом психологічного захисту, який допомагає при тяжких обставинах [2; 4].

Представлені методи арт-технологій дозволяють впливати з іншого боку на корекцію психо-фізичного і психо-емоційного станів учасників АТО, дані методи спрямовані на відновлення психічного стану, зняття симптомів захворювання, покращення загально самопочуття, після – на профілактику та адаптацію до стресових чинників [7].

Отримані результати. Аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури засвідчили, що арт-технології є незамінні у фізичній реабілітації учасників АТО, як рушійні сили адаптивного процесу. Завдяки комплексному впливу на психо-фізичний та психо-емоційний стан.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в пошуку нових підходів до фізичної реабілітації учасників антитерористичної задоволюючої інших методів арт-технологій. На даний момент проблема є актуальною.

Література

1. Буряк О.О. Соціальна адаптація військовослужбовців. Шляхи та методи реабілітації осіб з «військовим синдромом» та посттравматичним стресовим розладом. Харків : ХУПС ім. Івана Кожедуба, 2014. 168 с.
2. Використання методів арт-терапії в реабілітації людей з проблемами психічного здоров'я. – Режим доступу : <http://gagago.ru/metodichni-rekomendaciyi-vikoristannya-metodiv-art-terapiy>.
3. Волошин П. В. Посттравматичні стресові розлади: діагностика, лікування, реабілітація. Харків : Либідь, 2002. 48 с.
4. Волошин П. В. Посттравматичні стресові розлади: проблеми лікування і профілактика // Міжнародний медичний журнал. 2004. № 1 (10). С. 33–37.
5. Волошин В. М. Типология хронического ПТСР // Журнал неврологии и психиатрии. 2004. № 1 (104). С. 17–25.
6. Воронков А. А. Нелекарственная реабилитация посттравматических стрессовых расстройств // Вестник новых медицинских технологий. 2007. № 2 (14). С. 177–179.
7. Глинкин А. А. Психоделическая терапия в системе реабилитации больных с посттравматическими стрессовыми расстройствами // Паллиативная медицина и реабилитация в здравоохранении. 2002. № 6. С. 24–27.